

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«НАЦІОНАЛЬНИЙ ГІРНИЧИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

**ІНСТИТУТ ГУМАНІТАРНИХ ПРОБЛЕМ
ЦЕНТР СОЦІОЛОГІЧНОГО АУДИТУ**

Пушкін В.Ю., Колісник Л.О., Мосьондз М.В.

**АНАЛІТИЧНИЙ ЗВІТ
ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ
СОЦІОЛОГІЧНОГО МОНІТОРИНГУ
«ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС В НГУ ОЧИМА СТУДЕНТІВ»**

Дніпропетровськ - 2013

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«НАЦІОНАЛЬНИЙ ГІРНИЧИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

**ІНСТИТУТ ГУМАНІТАРНИХ ПРОБЛЕМ
ЦЕНТР СОЦІОЛОГІЧНОГО АУДИТУ**

Пушкін В.Ю., Колісник Л.О., Мосьондз М.В.

**АНАЛІТИЧНИЙ ЗВІТ
ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ
СОЦІОЛОГІЧНОГО МОНІТОРИНГУ
«ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС В НГУ ОЧИМА СТУДЕНТІВ»**

Дніпропетровськ - 2013

Аналітичний звіт за результатами соціологічного моніторингу «Освітній процес в НГУ очима студентів» / Пушкін В.Ю., Л.О. Колісник, М.В. Мосьондз. – Д.: ДВНЗ «НГУ», 2013. - 37 с.

У виданні представлені результати соціологічного дослідження громадської думки студентів щодо освітнього процесу в НГУ з використанням анкетного опитування, що проводилось у 2013 році.

Видання призначене для адміністрації ВНЗ, деканів, завідувачів кафедр, викладачів, зацікавлених у зворотньому зв'язку зі студентами для прийняття ефективних управлінських рішень, оптимізації різних аспектів навчального процесу, профорієнтаційної роботи тощо.

Друкується у редакційній обробці авторів.

Використання матеріалів даного збірника лише за умови посилання на нього та його авторів.

**Інститут гуманітарних проблем ДВНЗ «НГУ»
Центр соціологічного аудиту, 2013**

ЗМІСТ

ВСТУП	5
1. Організація моніторингового дослідження	6
2. Мотивація вибору навчального закладу та майбутньої спеціальності	7
3. Задоволеність студентів вибором університету, факультету, спеціальності	10
4. Задоволеність якістю отримуваної освіти	13
5. Шляхи вдосконалення навчального процесу	20
6. Професійні орієнтації студентів	24
ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ	26

ВСТУП

За останні півтора десятиліття вища освіта в Україні з елітної перетворилась на загальнодоступну, масову. Нині вона характеризується великою пропозицією освітніх послуг і зростанням конкуренції між ВНЗ за набір студентів. Освітні установи змушені шукати нові концепції своєї діяльності, щоб оптимально використовувати наявні ресурси і постійно доводити свою необхідність, привабливість, конкурентоспроможність. У цьому зв'язку перед ВНЗ постають нові завдання – здійснення систематичного моніторингу якості навчального процесу, вивчення громадської думки студентів стосовно освітнього процесу в університеті та використання отриманих результатів для вдосконалення своєї діяльності. Дослідження думки споживачів освітніх послуг, їх потреб, запитів, інтересів, настроїв, мотивацій і зацікавленості у навчанні створюють підстави як для вибору оптимальних шляхів вдосконалення навчального процесу, так і для вдосконалення політики ВНЗ, спрямованої на розробку ефективних методів пошуку потенційних абітурієнтів та підбору майбутніх студентів. Вчасне виявлення та відстеження за допомогою моніторингу освітянських проблем дозволяє оперативно на них реагувати, корегувати організацію навчальної, виховної та профорієнтаційної діяльності університету.

Результати моніторингу «Освітній процес в НГУ очима студентів» будуть корисними при розробці управлінських рішень як на рівні деканатів, так і університету в цілому. Викладачі, користуючись даними моніторингу про мотивацію вступу до університету та навчання в ньому, зможуть покращити зворотній зв'язок зі студентами, цілеспрямовано вдосконалювати навчальні і робочі програми з дисциплін, оптимізувати свою навчально-виховну роботу. Оперативна інформація про реальні потреби, цінності, соціально-професійні орієнтації, мотивацію навчання студентів, про фактори, які на все це впливають, сприятиме покращенню самоменеджменту та зростанню конкурентоспроможності університету на ринку освітніх послуг.

1. ОРГАНІЗАЦІЯ МОНІТОРИНГОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

З метою вивчення думки студентів щодо різних аспектів їхнього навчання в університеті протягом жовтня-листопада 2013 р. співробітниками Центру соціологічного аудиту Інституту гуманітарних проблем ДВНЗ «НГУ» було проведено соціологічне моніторингове дослідження «Освітній процес в НГУ очима студентів».

Головна мета соціологічного моніторингу «Освітній процес в НГУ очима студентів» полягає у фіксації та відстеженні за сукупністю показників ставлення студентів до навчального процесу в університеті, мотивації вибору ВНЗ.

Завдання дослідження:

- виявити мотивації вибору ВНЗ, майбутньої спеціальності студентами НГУ;
- встановити рівень задоволеності студентів якістю отримуваної освіти;
- визначити ставлення студентів до різних складових навчального процесу;
- проаналізувати професійні наміри студентів.

Об'єкт дослідження – студенти денного відділення НГУ.

Предмет дослідження - громадська думка студентів щодо освітнього процесу в НГУ.

Основний метод збору емпіричного матеріалу – вибіркоче репрезентативне опитування за допомогою роздаткового анонімного анкетування.

Тип вибірки – стратифікована за квотно-типовим принципом. Квоти розраховувались за ознаками факультету, курсу, статі та форми навчання (бюджетна, контрактна). Всього було опитано 671 студентів усіх факультетів (332 з першого та 339 з четвертого курсів), що склало 9,7 % всього контингенту студентів денної форми навчання в НГУ.

Для обробки отриманої емпіричної інформації, зібраної в процесі опитування, застосовувалась спеціалізована програма SPSS for Windows 17.0. Для аналізу одержаного статистичного матеріалу були застосовані методи математичної статистики, екстраполяції, моделювання, пошукового та нормативного прогнозування.

Дослідження доцільно проводити у жовтні – листопаді кожного навчального року. Про результати кожного етапу дослідження науковий керівник моніторингу доповідає на засіданні ректорату. Дані опитування також регулярно стають предметом обговорення методичних комісій факультетів, аналізуються співробітниками навчально-методичного центру університету з метою розробки рекомендацій з підвищення якості навчально-виховного процесу та поліпшення профорієнтаційної роботи.

Результати дослідження стосовно кожного факультету можна отримати за окремим запитом.

2. МОТИВАЦІЯ ВИБОРУ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ТА МАЙБУТНЬОЇ СПЕЦІАЛЬНОСТІ

Найважливішим кроком до самовизначення у подальшому трудовому житті молодшої людини є її трудові наміри, свідомий вибір роду діяльності, професії, майбутньої спеціальності. Нині, в умовах розмаїття пропозицій на ринку освітніх послуг абітурієнти знаходяться перед складним вибором. Хоча зацікавленість в тій чи іншій професійній освіті починає формуватись ще на етапі вибору майбутнім студентом конкретного навчального закладу, конкретного факультету та напрямку підготовки і фіксується у відповідних мотивах. Тому університет має потребу у вивченні цих мотивів. Важливо з'ясувати, на які критерії та показники орієнтувалися колишні абітурієнти, а нинішні студенти у процесі прийняття рішення про вступ до Національного гірничого університету, з яких джерел вони брали інформацію про навчальний заклад, хто чи що вплинули на прийняття рішення про вибір навчального закладу, наскільки цілеспрямованим та усвідомленим був вибір саме НГУ, того факультету, на якому студент навчається зараз, конкретного напрямку підготовки фахівців.

Результати відповідей колишніх абітурієнтів, а нині студентів НГУ щодо мотивів вибору університету для навчання представлені в Табл. 2.1.

Таблиця 2.1. Розподіл відповідей студентів I та IV курсів щодо мотивів вибору НГУ (у % за кожним курсом, кожен респондент міг відзначити кілька варіантів відповіді)

Мотиви вибору університету	1 курс		4 курс	
	Ранг	%	%	Ранг
Висока репутація, престиж ВНЗ	1	63,6	58,1	1
Тут можна отримати професію, яка мені подобається	2	61,1	47,5	2
Тут висока якість освіти	3	46,9	21,2	5/6
Тут цікаво навчатись	4	41,3	27,1	3
Кваліфіковані викладачі	5	40,7	24,5	4
Тут можна отримати високооплачувану професію	6	32,7	13,0	12
Після закінчення ВНЗ можна продовжити навчання (в аспірантурі, за кордоном, тощо)	7	28,0	17,7	9
ВНЗ зручно розташований (зручно добиратись, близько біля мого житла, тощо)	8	21,7	21,2	5/6
Тут є військова кафедра	9	18,0	15,0	11
Тут гарний контингент студентів	10	17,2	16,2	10
Після закінчення цього ВНЗ легко знайти роботу	11	16,7	8,3	13
В цей ВНЗ неважко вступити	12	9,9	18,9	8
Тут високе технічне оснащення	13	8,8	4,7	16
В цьому доступна оплата навчання	14	7,3	6,5	14
У школі, яку закінчив (-а), був договір про співробітництво з цим ВНЗ	15	2,4	5,3	15
В цьому ВНЗ неважко навчатись	16	6,9	19,5	7
В цьому ВНЗ працюють родичі, друзі, знайомі	17	2,1	4,4	17

Неважко помітити, що найбільш популярні чинниками, які, за словами респондентів, вплинули на їх вибір НГУ, безпосередньо пов'язані з

престижністю ВНЗ, якістю та цікавістю навчання в ньому, високою кваліфікацією викладачів. Також важливим та дієвим виявився комплекс чинників, пов'язаних з особливістю отримуваних професій, їх перспективністю, можливістю продовжити навчання далі в аспірантурі чи за кордоном. Третя група чинників – практичні та прагматичні, що пов'язані зі зручним розташуванням університету (зручно добиратись, поряд з житлом, гуртожитком), наявність військової кафедри, відносна легкість вступу до університету, доступна оплата навчання, легкість самого процесу навчання.

Як видно з Табл. 2.1., існує різниця відповідей студентів першого та четвертого курсів. Перші серед найважливіших чинників найчастіше відзначають такі як: «висока репутація університету, його престиж» (1 місце), «висока якість освіти» (III місце). Далі йдуть - «цікаво навчатись», «отримання вподобаної професії», «висока якість освіти». Студентами четвертого курсу частіше називають мотиви утилітарного характеру. Привабливими характеристиками університету називають: зручність розташування університету, легкість вступу до нього, легкість навчання. Відчутний певний скептицизм щодо отримання «високооплачуваної професії», «легкості знайти роботу після навчання», що проявляється на четвертому курсі.

Таблиця 2.2. Розподіл відповідей студентів бюджетної та контрактної форм навчання щодо мотивів вибору НГУ
(у % за кожною групою, кожен респондент міг відзначити кілька варіантів відповіді)

	Бюджет	Контракт
Висока репутація, престиж ВНЗ	59,3	44,1
Тут можна отримати професію, яка мені подобається	50,5	60,3
Тут висока якість освіти	32,8	35,3
Тут цікаво навчатись	32,8	34,9
Кваліфіковані викладачі	30,6	14,9
Тут можна отримати високооплачувану професію	23,7	21,5
Після закінчення ВНЗ можна продовжити навчання (в аспірантурі, за кордоном, тощо)	22,2	20,1
ВНЗ зручно розташований (зручно добиратись, близько біля мого житла, тощо)	19,7	23,6
Тут є військова кафедра	17,0	15,9
В цей ВНЗ неважко вступити	17,0	11,9
Тут гарний контингент студентів	15,7	18,7
В цьому ВНЗ неважко навчатись	13,3	18,2
Після закінчення цього ВНЗ легко знайти роботу	12,8	11,9
Тут високе технічне оснащення	9,8	2,4
В цьому ВНЗ доступна оплата навчання	3,3	12,5
У школі, яку закінчив (-а), був договір про співробітництво з цим навчальним закладом	3,7	4,3
В цьому ВНЗ працюють родичі, друзі, знайомі	2,9	4,1

Аналіз впливу форми навчання (держбюджет та контракт) на вибір університету надав змогу виявити, що для студентів, які навчаються за держбюджетною формою, більш важливими були наступні чинники: «висока репутація та престиж ВНЗ», «кваліфіковані викладачі», «в цей ВНЗ легко

вступити», «високе оснащення ВНЗ». В свою чергу, студенти, що навчаються за контрактом, важливішими найчастіше називали такі чинники вибору навчального закладу: «тут можна отримати професію, яка мені подобається», «тут цікаво навчатись», «в цьому університеті легко вчитись», «зручне розташування університету», «тут висока якість освіти», «гарний контингент студентів» (Табл. 2.2.).

Усі учні випускних класів школи стоять перед проблемою вибору професії, яка б сприяла досягненню їхніх життєвих цілей, реалізації інтересів і планів. На що вони орієнтуються при виборі майбутньої професії?

**Таблиця 2.3. Розподіл відповідей респондентів на питання:
«Що вплинуло на вибір Вашої майбутньої спеціальності?»**

(у % за кожним курсом, кожен респондент міг відзначити декілька варіантів відповіді)

Чинники	1 курс	4 курс	По масиву
Представники даної професії мають хороший заробіток	44,1	25,4	34,7
Престижність професії у суспільстві	42,7	27,4	35,1
Хороші шанси знайти роботу після закінчення ВНЗ	40,6	18,9	29,8
Вибір відбувся випадково	24,3	32,2	28,2
Захоплення з дитинства	20,9	15,7	18,3
Поради друзів, знайомих	22,9	14,8	17,8
Мене приваблює в спеціальності можливість ініціативи, творчості	18,4	10,9	14,7
Традиції сім'ї	9,2	15,9	14,6
Засоби масової інформації	14,4	7,4	10,9
Профорієнтаційні заходи в школі, коледжі	6,2	5,0	5,6
Невисокий прохідний бал, слабкий конкурс	5,1	9,4	7,3
Поради вчителів	3,7	4,1	3,8
Інша відповідь	2,7	3,2	2,9
Важко відповісти	2,1	3,2	2,7

У ході опитування з'ясувалися не тільки мотиви вступу до університету, а й мотиви вибору майбутньої спеціальності. Кожен третій студент у виборі своєї майбутньої професії керувався тим, що вона надасть можливість хорошого заробітку, також для кожного третього визначальним стала престижність професії у суспільстві. Трохи менша значимість – хороші шанси знайти роботу після закінчення університету. Більше чверті студентів відзначили, що свій вибір зробили випадково. Тільки кожен двадцятий студент відзначив, що на вибір спеціальності вплинули профорієнтаційні заходи в школі, коледжі (Табл. 2.3.).

Якщо ж звернути увагу окремо на студентів першого курсу, то виявляється, що серед нинішніх першокурсників значно менше, у порівнянні з четвертокурсниками тих, хто вибір своєї спеціальності зробив випадково. Дані Табл. 2.3 також свідчать про те, що існує тенденція зростання впливу засобів масової інформації на вибір спеціальності абітурієнтами. Посилюється значимість чинника хороших можливостей працевлаштування після закінчення

університету, впливовішими при виборі спеціальності стають поради друзів і знайомих, а також можливість ініціативи та творчості у професії.

Таким чином, можна відзначити досить свідоме ставлення більшості опитаних студентів до обрання спеціальності. У порівнянні з результатами дослідження 10-річної давнини, що проводилось нами в університеті у 2002-2003 рр., дані нинішнього дослідження засвідчують, що усвідомленість вибору майбутньої спеціальності має тенденцію до зростання (десятиріччя тому 35 % студентів університету робили вибір спеціальності випадково, а серед першокурсників нинішнього року таких налічується менше четверті). Нині абітурієнт в більшій мірі при виборі університету і спеціальності орієнтується на результат навчання - затребуваність фахівців певної галузі знань в суспільстві, можливість успішного працевлаштування після закінчення університету - «престижність університету і професії на ринку праці». Серед чинників, що обумовлюють вибір професії, найбільш впливовим є «престиж обраної галузі діяльності», найменш впливовим – «профорієнтаційні заходи в школі, коледжі», «поради вчителів», «сімейні традиції».

3. ЗАДОВОЛЕНІСТЬ СТУДЕНТІВ ВИБОРОМ УНІВЕРСИТЕТУ, ФАКУЛЬТЕТУ, СПЕЦІАЛЬНОСТІ

Кожен університет, пропонуючи досить великий перелік освітніх послуг, намагається залучити найбільшу кількість споживачів. У свою чергу, абітурієнти, вибираючи вищий навчальний заклад, все частіше замислюються, наскільки якісно ці послуги надаються тим чи іншим навчальним закладом. Від характеру мотивації вибору навчального закладу та конкретної спеціальності залежить і навчальна поведінка вчорашніх абітурієнтів.

Аналіз задоволеності студентів вибором університету дає уявлення про те, чи виправдалися очікування колишніх абітурієнтів щодо свого вступу. На питання: «Якби Вам знову довелось вирішувати питання про вибір навчального закладу, факультету, спеціальності, чи обрали би Ви їх знову?» нами було отримано відповіді, представлені на Рис. 3.1.

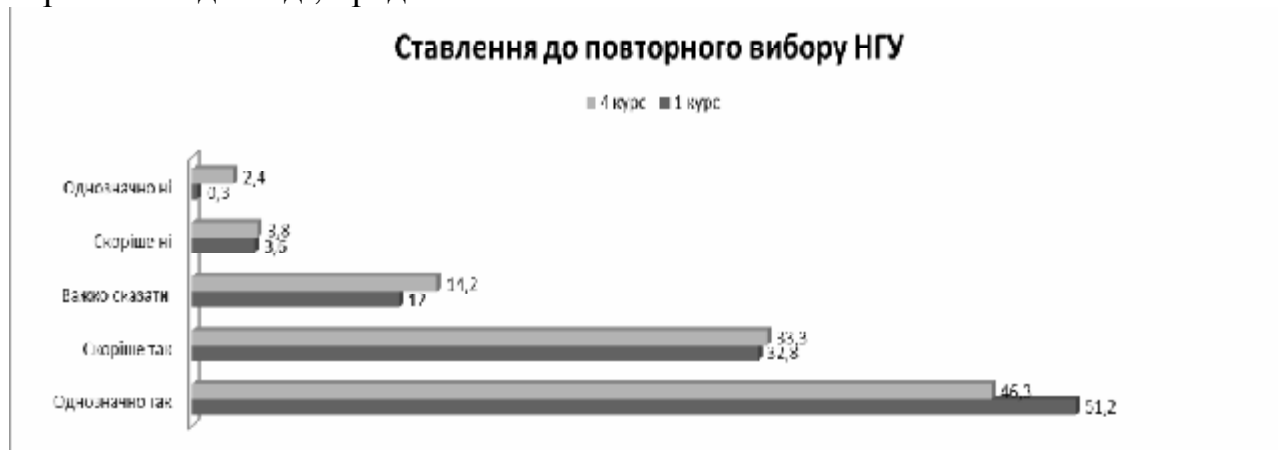

Рисунок 3.1. Розподіл відповідей студентів четвертого та першого курсів на питання: «Якби Вам знову довелось вирішувати питання про вибір навчального закладу, чи обрали би Ви його знову?» (у %)

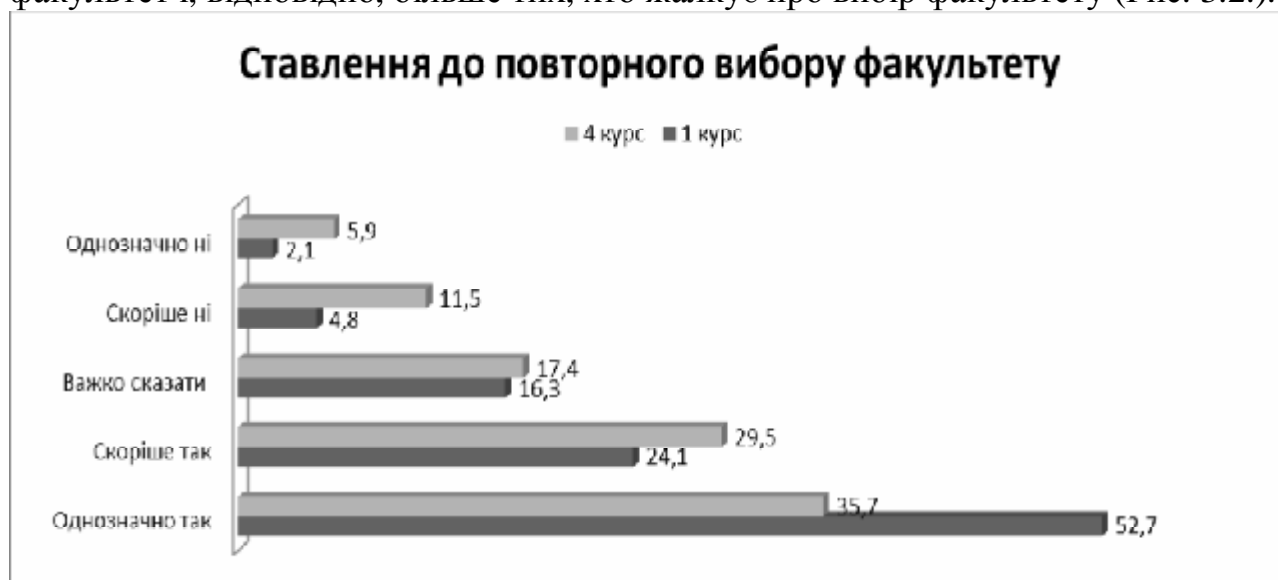
Відповіді респондентів свідчать про те, що більшість з них не пошкодували про свій вибір. Майже половина студентів відзначила, що однозначно при гіпотетичному повторі знов би обрали НГУ. Якщо ж до них додати ще й тих, хто скоріше за все повторив б свій вибір, то отримуємо показники вище 80 %. Не більше 5 % відсотків нинішніх студентів обрали б інший університет.

Статистично значимих відмінностей у думках студентів, що навчаються за держбюджетною формою та тих, хто навчається за контрактною формою щодо гіпотетичного повторного вибору університету, як видно з Табл. 3.1., не спостерігається.

Таблиця 3.1. Розподіл відповідей на питання: «Якби Вам знову довелося вирішувати питання про вибір навчального закладу, чи обрали би Ви його знову?» в залежності від форми навчання (у % за кожною групою)

Форма навчання	Однозначно так	Скоріше так	Важко сказати	Скоріше ні	Однозначно ні	Всього
Держбюджет	50,3	33,5	11,6	4,1	0,5	100
Контракт	52,6	31,9	12,5	3,0	0,0	100

Відповіді студентів щодо гіпотетичного повторного вибору факультету за масивом опитаних майже не відрізняються від тих, що стосувались вибору університету. Але якщо порівняти відповіді студентів першого та четвертого курсів, то помітимо значну різницю – серед старшокурсників менший, ніж серед першокурсників, відсоток тих, хто в гіпотетичній ситуації знову обрав би той же факультет і, відповідно, більше тих, хто жалкує про вибір факультету (Рис. 3.2.).

Рисунок 3.2. Розподіл відповідей студентів четвертого та першого курсів на питання: «Якби Вам знову довелося вирішувати питання про вибір факультету, чи обрали би Ви його знову?» (у %)

Різниця у відповідях спостерігається і в залежності від форми навчання студентів. Як видно з Табл. 3.2., більше розчарованих у виборі факультету фіксується серед студентів, які навчаються на бюджетній основі.

Таблиця 3.2. Розподіл відповідей студентів на питання: «Якби Вам знову довелося вирішувати питання про вибір факультету, чи обрали би Ви його знову?» в залежності від форми навчання (у % за кожною групою)

Форма навчання	Однозначно так	Скоріше так	Важко сказати	Скоріше ні	Однозначно ні	Всього
Держбюджет	44,2	27,4	18,8	6,6	3,0	100
Контракт	65,2	20,0	11,9	2,2	0,7	100

Подібні відмінності існують і стосовно відповідей на гіпотетичне питання щодо повторного вибору спеціальності. Серед старшокурсників менший, ніж серед першокурсників, відсоток тих, хто в гіпотетичній ситуації знову обрав би ту ж спеціальність і, відповідно, більше тих, хто жалкує про вибір своєї спеціальності (Рис. 3.3).

Рисунок 3.3. Розподіл відповідей студентів на питання: «Якби Вам знову довелося вирішувати питання про вибір спеціальності, чи обрали би Ви її знову?» (у %)

Дані Табл. 3.3 також свідчать про більший відсоток розчарованих у виборі спеціальності серед студентів, що навчаються за бюджетною формою в порівнянні зі студентами, які навчаються на контрактній основі. Ще більша різниця спостерігається у позитивних відповідях цих двох категорій студентів щодо гіпотетичного повторного вибору спеціальності.

Таблиця 3.3. Розподіл відповідей на питання: «Якби Вам знову довелося вирішувати питання про вибір спеціальності, чи обрали би Ви її знову?» в залежності від форми навчання (у % за кожною групою)

Форма навчання	Однозначно так	Скоріше так	Важко сказати	Скоріше ні	Однозначно ні	Всього
Держбюджет	30,5	33,0	23,8	8,6	4,1	100
Контракт	57,0	17,8	20,0	3,0	2,2	100

Сьогодні абітурієнти за свої кошти (кошти батьків) намагаються отримати ту професію, яка їм цікава. Й саме цим можна пояснити нижчий, у порівнянні зі студентами-бюджетниками, рівень розповсюдження серед контрактників розчарування обраною спеціальністю.

В цілому ж студенти університету на питання: «Якби Вам знову довелося вирішувати питання про вибір навчального закладу, факультету, спеціальності, чи обрали би Ви їх знову?» найчастіше позитивну відповідь давали стосовно навчального закладу. Дещо нижчим є показник стосовно факультету, і ще нижчим – стосовно спеціальності. Кількість негативних відповідей розподіляється у зворотному порядку.

Причину існування значної частки студентів, які при гіпотетичній можливості знову вирішувати питання вибору спеціальності відмовились би її обрати знову, можна пояснити недостатньою профорієнтаційною роботою з молоддю, не конкретністю її освітніх мотивацій. Очевидно, що орієнтація потенційних абітурієнтів виключно на зовнішні чинники вибору університету і/або на чинники, що не пов'язані з вибором освітньої/професійної траєкторії, призводить до втрат на рівнях особистості, соціального інституту і суспільства в цілому. На особистісному рівні це веде до «професійного розчарування», втраченого часу і грошей. На рівні університету обертається втратаю «свого» абітурієнта, можливим зниженням престижу конкретного навчального закладу і вищої освіти в цілому.

4. ЗАДОВОЛЕНІСТЬ ЯКІСТЮ ОТРИМУВАНОЇ ОСВІТИ

Мета сучасної системи освіти – не просто дати молодій людині певну суму знань, а сприяти формуванню у неї мотивації на безперервну освіту та усвідомлене самовдосконалення. Якість освіти - символічний капітал людини, що за сучасних умов перетворюється на необхідний чинник життєвого успіху, самореалізації, високого соціального статусу.

Якістю отримуваної в університеті освіти більшість респондентів повністю або частково задоволені (Рис. 4.1.). Серед першокурсників повністю та частково задоволених – 91,0 %, серед четвертокурсників – 77,5 %. Більше задоволені якістю освіти студенти-контрактники, ніж студенти-бюджетники.

Рисунок 4.1. Оцінка якості освіти студентами четвертого та першого курсів НГУ. Таким чином, можна констатувати, що сьогодні студенти більш вимогливо ставляться до отримання знань, усвідомлюючи соціальне та особистісне значення майбутньої професії.

З метою аналізу ступеня задоволення студентами-четвертокурсниками якістю викладання в НГУ було розмежовано оцінки змісту навчальних курсів і методів подачі матеріалу. Згідно з результатами дослідження студенти синхронізують оцінки викладання та зміст дисципліни, тобто якщо найбільше їм подобається зміст такої дисципліни, як фізкультура, то настільки ж високо вони оцінюють і методику її викладання.

У цілому ж методика викладання різних дисциплін в незначній мірі, оцінюється вище, аніж зміст самої дисципліни. Найменше задоволені студенти методами викладання та змістом викладання іноземних мов (Рис. 4.2).

Рисунок 4.2 Задоволеність студентів четвертого курсу змістом та методами викладання навчальних дисциплін

У нинішніх умовах ринкового суспільства студенти все більше усвідомлюють себе споживачами освітніх послуг і пред'являють до університету відповідні вимоги. Очевидно, що зі збільшенням попиту на якусь послугу, може знижуватись рівень задоволеності її якістю. Але це питання вимагає окремого дослідження.

З переходом організації навчального процесу на кредитно-модульну систему не можуть не змінюватися й методи викладання – відбувається певна переорієнтація від традиційних до інноваційних методів навчання. Як ставляться студенти НГУ до модернізації навчального процесу та методів викладання зокрема?

За результатами опитування виявилось, що найбільш ефективним видом, на думку студентів четвертого курсу, є (за мірою зниження актуальності): лекція-дискусія, навчальна робота у малих групах, практичні заняття інноваційного типу (дискусії, тренінги, ігрові ситуації, рольові ігри, практичні заняття традиційного типу, індивідуальна робота зі студентами (Рис. 4.3.). Тобто, в основному це такі види навчальної діяльності, що передбачають більш тісний зв'язок з конкретними студентами та мінімальну кількість студентів на занятті, що, як наслідок, дає змогу відслідковувати реакцію кожного студента – вступати з ними у дискусії, працювати у малих групах, де можна реально вирішувати поставлені проблеми, наближені до виробничих, з якими випускники матимуть справу на своїх майбутніх робочих місцях.

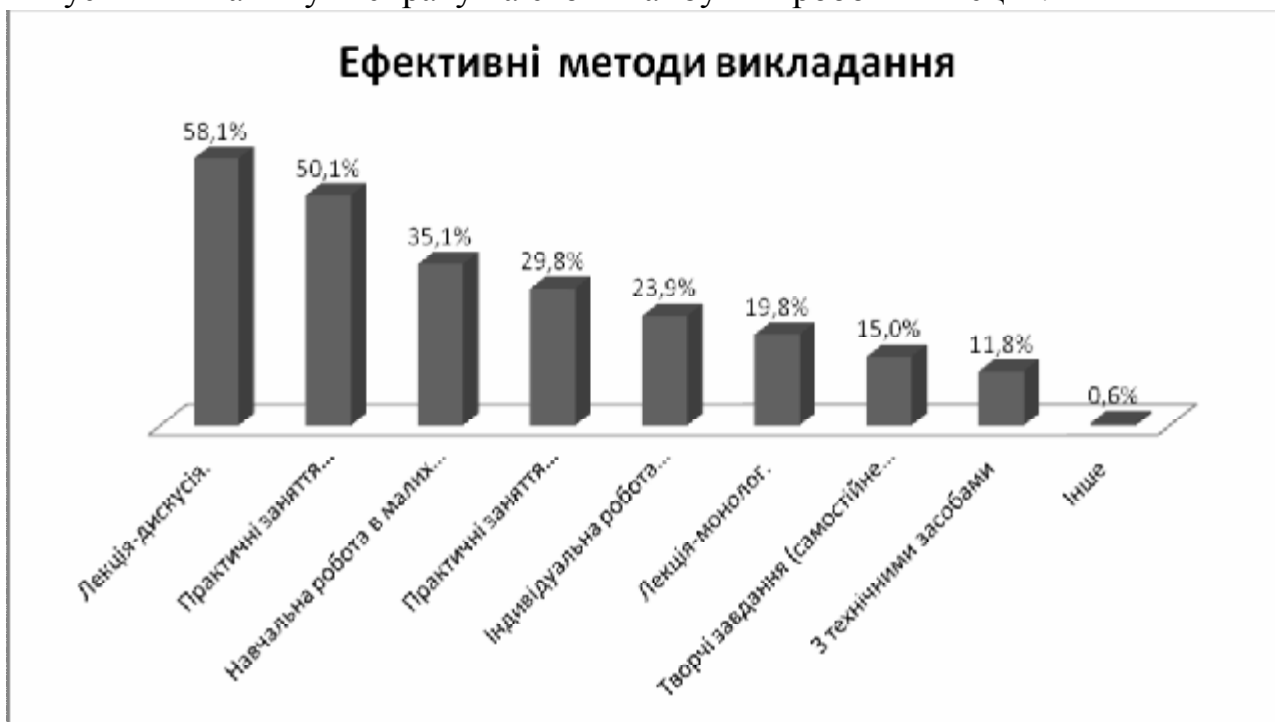

Рисунок 4.3. Розподіл відповідей студентів четвертого курсу на питання: «Які методи викладання Ви вважаєте найбільш ефективними» (кожен респондент міг відзначити декілька варіантів відповіді)

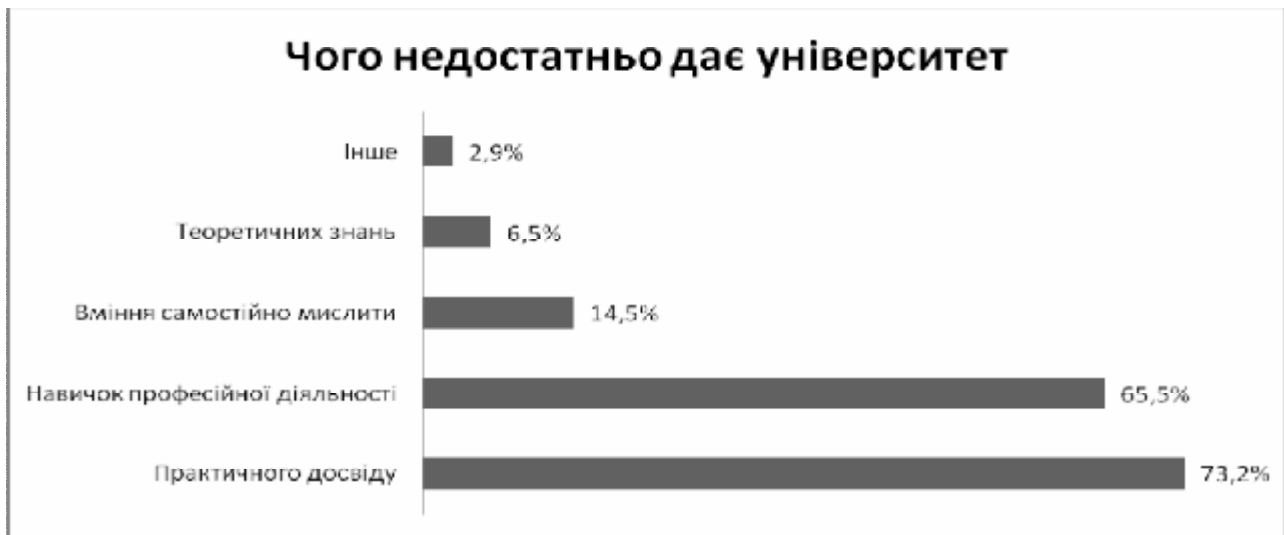
Рисунок 4.4. Розподіл відповідей студентів четвертого курсу на питання: «Які з методів навчання Ви використовуєте на ваших заняттях» (кожен респондент міг відзначити кілька варіантів відповіді)

За словами студентів, найчастіше у навчанні використовуються такі активні методи: лекція-дискусія, творчі завдання, ігрові ситуації, демонстрування наочного матеріалу.

Як видно з Рис. 4.4., студенти університету зазначають, що основним активним методом викладання, який застосовуються, є лекція-дискусія. Далеко не всі викладачі використовують новітні методики у своїй професійній діяльності. Крім того, домінуючими методами навчання все ще залишається лекція-монолог (на якій студент не має активної позиції, а відповідно й не операционалізує отримані теоретичні знання). Також студенти, за результатами дослідження, з одного боку, бажають творчої атмосфери на заняттях, а з іншого – не готові самостійно працювати. Тобто для їх зацікавленості необхідно, саме заняття включало студентів до роботи, сприяти розкриттю та вивільненню творчих здібностей.

Результати дослідження також підтверджують існуючу гіпотезу про те, що студенти отримують в університеті високу теоретичну підготовку (яка, на їх думку, їм не завжди потрібна), проте їм не вистачає практичного досвіду та навичок професійної діяльності (Рис. 4.5.).

Рисунок 4.5. Розподіл відповідей студентів четвертого курсу на питання: «Чого, на Ваш погляд, недостатньо дає Вам навчання в університеті?» (кожен респондент міг відзначити декілька варіантів відповіді)

Таким чином, можна відзначити мотивоване спрямування більшості студентів на оволодіння системними професійними знаннями, на активні способи підготовки до майбутньої професії і прагматичне ставлення до отримання знань. Головним у навчальному процесі нині повинна стати не трансляція знання від викладача до студентів, а створення потужного активного навчального середовища, досягнення того, щоб студенти відкривали й конструювали знань.

Переважає кількість респондентів задоволені якістю освіти в НГУ, на старших курсах відсоток таких оцінок знижується. Причому, в супереч гіпотезі про те, що студенти, які навчаються за контрактною формою, більш вибагливі, саме вони в більшій мірі задоволені навчанням в університеті в цілому, на факультеті, на спеціальності у порівнянні зі студентами, що навчаються на бюджеті. Ймовірно, причина в тому, що за власні кошти (кошти батьків) вони більш орієнтовані на конкретну спеціальність, яку усвідомлено обрали. Бюджетники ж часто обирають той напрямок підготовки, на який більші шанси поступити, тобто заздалегідь попит на такі спеціальності невисокий, а отже й задоволення отримуваною спеціальністю не є відповідним.

Відомо, що самостійна робота є одним з найважливіших елементів навчального процесу і багато в чому визначає його якість. Вона включає аудиторну і позааудиторну роботу студента в процесі навчання, що виконується за вказівкою викладача, але без його безпосередньої участі.

Як студенти займаються самостійною роботою?"

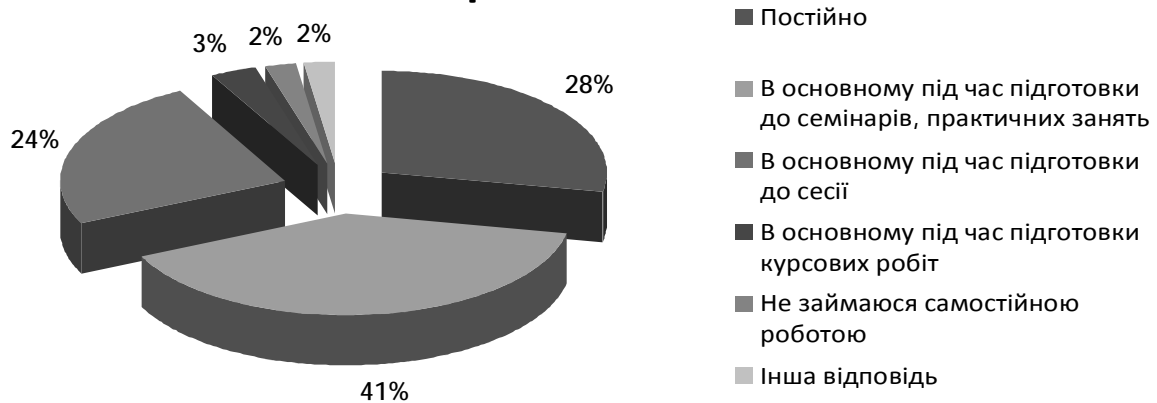
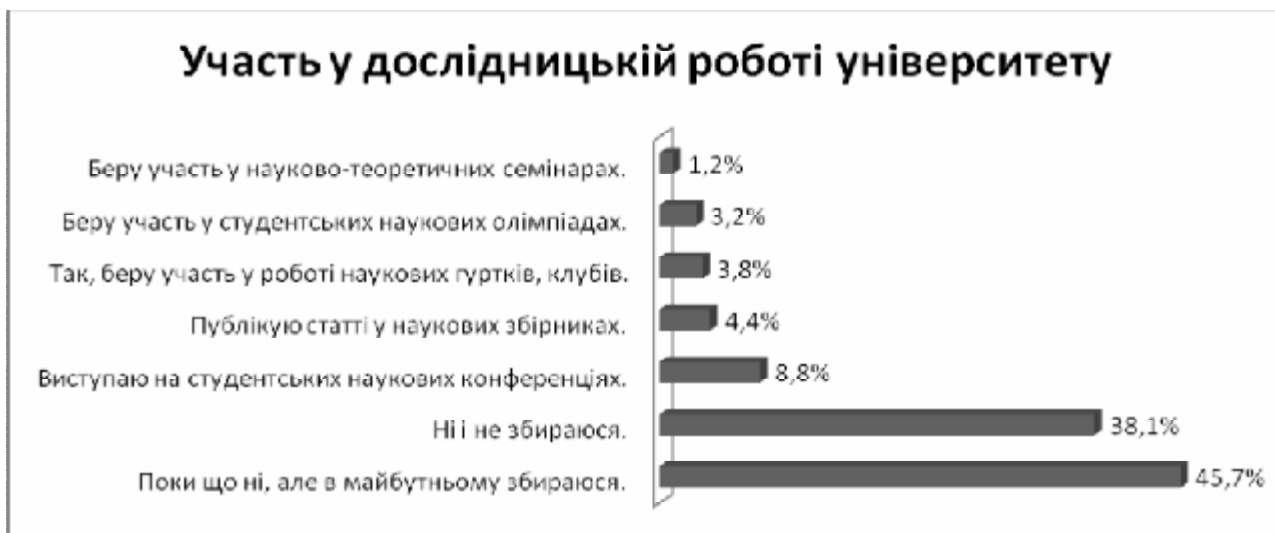

Рисунок 4.5. – Розподіл відповідей студентів четвертого курсу на питання: «Як часто Ви займаєтесь самостійною роботою у процесі навчання?»

За даними дослідження, 28 % студентів четвертого курсу постійно займаються самостійною роботою, 40,1 % самостійно готуються до семінарських та практичних занять. Для незначної частки опитаних самостійна робота - це підготовка до іспитів (24,2 %) (Рис. 4.5.).

Творчий рівень самостійної роботи студентів виражається у конкретних продуктах їх наукової активності. Основними результатами студентської наукової роботи, що виконується під керівництвом викладача, найчастіше всього є доповіді, виступи на конференції, а також опубліковані статті, тези, курсові, дипломні та магістерські роботи.

Результати опитування свідчать про те, що лише 8,8% студентів виступають на наукових конференціях, 4,4 % публікують статті у наукових збірниках, 3,8 % беруть участь у роботі наукових гуртків, клубів, 3,2 % у студентських наукових олімпіадах, 45,7 % зазначили, що в майбутньому збираються займатися науковою діяльністю, а 38,1 % студентів такого бажання не виявили (Рис. 4.6.). Заохочення студентів до наукових досліджень, оволодіння ними навичками наукової діяльності повинні бути важливою умовою якісної професійної підготовки висококваліфікованих фахівців. Сформоване у студентські роки вміння ставити перед собою завдання, для вирішення яких потрібен науковий пошук та вміння здійснювати такий пошук – неодмінна умова для реалізації сучасного концепту – «освіта протягом життя».

Рисунок 4.6. Розподіл відповідей студентів четвертого курсу на питання: «Чи займаєтесь Ви дослідницькою роботою в університеті?»

Інформаційне забезпечення навчального процесу відіграє важливу роль у підготовці студентів і є одним з вирішальних чинників формування майбутніх фахівців. Одним з завдань дослідження було виявлення кола інформаційних джерел, які використовуються студентами для навчальної підготовки.

Як видно з Рис. 4.7., найбільш затребуваним джерелом отримання інформації для навчання нинішнього студента є Інтернет.

Рисунок 4.7. – Розподіл відповідей студентів четвертого курсу на питання: «Які джерела Ви систематично використовуєте в навчанні?»

Літературу іноземною мовою, наукові журнали, газети, наукові книги, як видно з наведеного Рис. 4.7., джерелом для підготовки до занять використовує незначна кількість студентів четвертого курсу.

Проблема підвищення мотивації студентів у навчанні полягає ще й у тім, що у вітчизняному вищому навчальному закладі не склалася традиція повноправної участі студента у виборі дисциплін, бажаної спеціалізації. А це важлива вимога Болонської конвенції. Існує проблема вузькості одержуваної у

навчальних закладах фахової освіти. Роботодавці при прийомі на роботу нині серйозну увагу приділяють тому, щоб молоді фахівці мали широкий профіль підготовки, володіли суміжними й додатковими професіями, були готові до швидкої перекваліфікації.

Як бачимо з Рис.4.8., найбільший попит серед студентів мають такі дисципліни на вибір з циклу «соціально-гуманітарної підготовки»: психологія, ділова іноземна мова, правознавство, соціологія, культурологія.

Рисунок 4.8. Розподіл відповідей студентів першого та четвертого курсів на питання: «Які з дисциплін гуманітарного та соціально-економічного спрямування (для вивчення за вибором), Ви хотіли б вивчати?»

Рисунок 4.9. Розподіл відповідей студентів четвертого курсу на питання: «Як змінились у процесі навчання наступні Ваші якості?»

Цікаво було також дізнатись, як студенти четвертокурсники оцінюють зміни, що з ними відбулися в процесі навчання в університеті. Найбільш значна позитивна динаміка спостерігається в оцінці знань зі спеціальності, далі (за мірою зниження показника) загальний рівень власних знань, аналітичних здібностей. Натомість кожен четвертий старшокурсник відзначив, що не змінилися (не покращились) його здібності працювати в команді та вміння проводити дослідження; кожен п'ятий відзначив, що не змінилось розуміння глобальних проблем (Рис. 4.9.).

Узагальнюючи проведений аналіз відзначимо, що для студентів більш важливим є не зміст навчання, а те, як вони реально у своєму житті зможуть використати свої знання, отриману освіту взагалі, чи дає вона шанс на працевлаштування. При цьому студенти скептично ставляться до пропозиції про збільшення об'єму самостійної роботи у їх навчанні, більше схильні працювати в малих творчих групах з викладачем, який зацікавлений у результатах їх роботи та є яскравою особистістю.

Студенти масово обирають Інтернет в якості основного джерела інформації при підготовці до навчальних занять.

5. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Сучасні студенти належать до «цифрового покоління», тобто зорієнтовані на активне споживання інформації, вибіркове сприйняття та вільний доступ до різноспрямованих інформаційних потоків. Вони виробляють новітнє ставлення до освіти: не завжди бажають навчатися послідовно за структурою підручника, посібника, а схильні до освіти у формі інтеракції та експериментування. Згідно з новою парадигмою вищої освіти, студент XXI століття намагається самостійно обрати власну освітню траєкторію.

Освітні навички людини формуються впродовж життя в контексті постійної зміни ідентичності. Вимушено змінюється і спосіб передачі знань: трансляція набору встановлених істин витісняється вирішенням студентом конкретних завдань, переважно - індивідуально. Звичайно, це певна ідеалізація. Але ж актуалізація таких принципів сучасності, як індивідуалізм, диференціація, економізм неможлива поза збільшенням значущості індивідуальної та самостійної роботи студента. Тому одним із змістових аспектів Болонського процесу є збільшення ролі самостійної роботи студента. Але позитивному сприйняттю подібної трансформації навчального процесу стають на заваді психологічні бар'єри та усталені стереотипи, у тому числі й у свідомості студентства.

У цьому контексті надзвичайно актуальними стають дослідження думки студентів щодо вдосконалення системи освіти, підвищення зацікавленості у навчанні.

(у % за кожним курсом, кожен респондент міг відзначити декілька варіантів відповіді)

	1 курс	4 курс
Створення програм підготовки магістрів та бакалаврів, сумісних з європейськими, визнання дипломів НГУ в західних країнах	87,3	82,3
Допомога університету випускникам у працевлаштуванні	80,7	87,3
Вільний доступ до комп'ютерів та інтернет-ресурсів в університеті з освітньою метою	78,9	78,5
Збільшення кількості дисциплін, вивчення яких обирає студент самостійно	67,2	51,0
Обмін студентами та викладачами з навчальних закладів інших країн	66,1	62,1
Вдосконалення системи оцінки знань студентів	59,6	45,1
Оцінка студентами якості викладання	56,9	59,3
Впровадження активних та нетрадиційних методів викладання, індивідуалізація навчання	57,5	57,8
Навчання за індивідуальними програмами	56,3	48,7
Залучення студентів до наукових, зокрема прикладних досліджень	54,2	50,7
Участь студентів у складенні навчальних планів та програм	50,6	49,9
Можливість переходу на іншу спеціальність, факультет, в інший навчальний заклад	48,0	52,8
Вибір дисциплін для вивчення на інших факультетах	47,7	56,3
Впровадження кредитно-модульної системи навчання та оцінювання	34,9	30,4
Збільшення самостійних завдань та, відповідно, зменшення кількості аудиторних занять	30,1	18,6

Як бачимо з наведеної вище Табл. 5.1., найчастіше студенти відзначають необхідність створення програм підготовки магістрів та бакалаврів, сумісних з європейськими, визнання диплому НГУ в інших країнах, а також допомогу університету при працевлаштуванні – тобто виявляється виключно прагматичний підхід до освітнього процесу в університеті. В умовах відсутності системи централізованого (і гарантованого) розподілу випускників значна кількість студентів втрачає впевненість у тому, що після закінчення університету зможе знайти роботу за фахом. Існує нагальна потреба розробки механізмів розвитку партнерства між НГУ та роботодавцями.

Важливими для студентів є аспекти вільного доступу до комп'ютерів та інтернет-ресурсів в університеті, самостійний вибір навчальних дисциплін, міжнародний обмін студентами та викладачами.

У контексті новітньої освітньої парадигми студенти мають відігравати роль відповідальних суб'єктів освітнього процесу, активних та творчих споживачів освітніх послуг, і результати досліджень підтверджують формування у студентів таких рис. Для студентів є важливим самостійний вибір дисциплін, можливість міжнародного обміну (теж певний прояв самостійності, вихід за межі не тільки університету, але й країни), можливість оцінювати роботу викладачів. Слід зазначити, що у студентів четвертого курсу спостерігається вже виявлений нами раніше певний скептицизм до інновацій у навчальному процесі.

Так, для них стає значно менш важливою, порівняно з першокурсниками, можливість самостійного вибору дисциплін, зміна системи оцінки знань студентів, навчання за індивідуальними програмами, збільшення самостійних

завдань. Поясненням цьому може бути ще й те, що з часом студенти розуміють, що такі зміни вимагають від них та викладачів нових зусиль, відходу від уже звичних освітніх методів та технологій. Натомість більш важливими для четвертокурсників, порівняно з першокурсниками, стає допомога з боку університету при працевлаштуванні та вибір дисциплін для вивчення на інших факультетах, можливість переходу на іншу спеціальність, факультет, навчальний заклад, можливість оцінки студентами якості викладання.

Рисунок 5.1. Чинники, які, на думку студентів 4 курсу, могли б посприяти підвищенню їх зацікавленості у навчанні

Окрім можливості вибору дисциплін (про що вже йшла мова раніше), посприяти підвищенню зацікавленості у навчанні могли б, на думку багатьох студентів, зацікавленість самого викладача в успіхах студентів, особистість цього викладача.

Кожен третій четвертокурсник відзначив, що цьому могла б посприяти зміна навчального розкладу на більш зручний, а кожен четвертий вказав на необхідність сучасної навчально-методичної літератури, оновлення змісту навчальних курсів. Тільки кожен двадцятий респондент відзначив, що підвищенню зацікавленості в навчанні посприє впровадження нових методів навчання.

Організація навчального процесу у вищому навчальному закладі визначає якість підготовки студентів і є вирішальним чинником формування майбутніх фахівців. Тому одним із завдань дослідження була фіксація оціночних суджень студентів про умови та якість їх навчальної діяльності в університеті. Рівень задоволеності студентів різними аспектами своєї навчальної діяльності представлений в Табл. 5.2.

(у % за кожним курсом)

	4 курс	1 курс
Взаємодія адміністрації університету зі студентами	42,8	65,5

Ставлення викладачів до студентів	67,6	79,9
Якість викладання дисциплін у цілому	70,8	85,2
Якість викладання соціально-гуманітарних дисциплін	72,6	83,2
Забезпеченість підручниками і навчально-методичними посібниками	60,1	61,0
Матеріально-технічна база навчального процесу	49,5	73,1
Забезпеченість комп'ютерами і доступом до мережі Інтернет	34,2	56,9
Умови підготовки до занять в бібліотеці	70,8	78,7
Орієнтація навчального процесу на науково-дослідну роботу	44,2	65,5
Організація самостійної роботи під керівництвом викладачів	49,5	67,2
Проведення виробничої практики	46,9	63,7
Умови проживання у гуртожитку	32,0	40,7
Умови для додаткового заробітку студентів за спеціальністю	19,8	39,8
Система оцінювання знань студентів	56,7	68,1

Дані опитування дозволяють стверджувати, що 65,5 % опитаних студентів першого курсу і 42,8 % четвертого оцінюють ставлення адміністрації університету до студентів в 5 і 4 бали. Ці показники свідчать про те, що більшість студентів оцінюють навчальну діяльність в університеті позитивно. Також більшість опитаних підтверджують той факт, що знаходять спільну мову з викладачами, що свідчить про їхній достатній рівень комунікативної компетенції та можливості ведення ділової комунікації. Незначна частина опитаних негативно оцінили ставлення викладачів до студентів. Наявність цієї проблеми може лежати у внутрішньоособистісній площині студента або бути індикатором труднощів навчання. Налагоджені стосунки між студентами та викладачами, поза сумнівом, позитивно впливають на результати навчання і значною мірою (згідно з принципами кредитно-модульної системи) складаються з самостійної роботи студентів за індивідуальної допомоги викладача.

Якість викладання дисциплін у цілому та соціально-гуманітарних дисциплін була у більшості випадків оцінена на 5 і 4 бали. Забезпеченість підручниками та навчально-методичними посібниками студенти також оцінили досить високо. Ці пункти стосуються якості викладання різних дисциплін, що говорить про збереження рівня університетської освіти за всіма напрямками, незважаючи на реформи. Особливе незадоволення у респондентів четвертого курсу викликають матеріально-технічне забезпечення навчального процесу, забезпеченість комп'ютерами і доступом до мережі Інтернет, що є досить проблемним полем у навчальному процесі.

В основному студенти як першого курсу (67,2 %), так і четвертого курсу (49,5 %) оцінюють організацію самостійної роботи під керівництвом викладачів у «4» і «5» балів, що свідчить про наявність в університеті такої тенденції, як заохочення студентів до самостійної наукової та творчої діяльності.

Проведенням виробничої практики студенти НГУ також задоволені, більшість оцінює його в «5» і «4» бали. Проте істотні відмінності зафіксовані при розподілі оцінок проведення виробничої практики з курсів. Умови для додаткового заробітку студентів за спеціальністю більшість опитаних оцінили

досить низько, що говорить про недостатню можливість поєднання навчання і роботи.

Порівняльний аналіз відповідей респондентів першого і четвертого курсів показав, що студенти по-різному оцінюють характеристики навчання в університеті. При цьому студенти четвертого курсу схильні до більш низьких оцінок. Отримані результати дозволили виявити проблемні зони навчального процесу в НГУ і зробити висновок, що в основному студенти НГУ задоволені навчальною діяльністю в університеті.

6. ПРОФЕСІЙНІ ОРІЄНТАЦІЇ СТУДЕНТІВ

Студентство є тією соціально-освітньою групою, що безпосередньо поповнює загони фахівців різних спеціальностей. Головною сферою діяльності студентів є навчання, тому свою життєву перспективу вони визначають крізь призму професійних орієнтацій, а майбутній життєвий успіх пов'язують із вдалим працевлаштуванням. Професійне самовизначення молоді пов'язано з побудовою планів відносно майбутнього працевлаштування.

Після першого вибору спеціальності (майбутньої професії) відбувається процес більш глибокого осмислення того, наскільки вдалим був вибір. Професійне самовизначення на цьому етапі можна розглядати через такий показник, як установки, пов'язані з майбутнім працевлаштуванням.

Рисунок 6.1. Розподіл відповідей студентів четвертого курсу на питання: «Що Ви плануєте робити після закінчення вузу?»

Половина четвертокурсників відзначила, що планує працювати за спеціальністю, яку отримує в університеті. Серед жінок більше тих, хто планує працювати за спеціальністю в майбутньому. У свою чергу, серед чоловіків значно більше тих, хто вже зараз планує працювати за суміжною спеціальністю. Серед студентів, котрі навчаються за контрактною формою, більше тих, хто планує працювати за спеціальністю (54,5 % та 47,9 %, відповідно). У свою

чергу, серед студентів-бюджетників більше тих, хто планує працювати за суміжною спеціальністю (25,1 % та 19,8 % відповідно) (Рис. 6.1.).

Наведений аналіз дозволяє зробити висновок, що сьогодні не можна говорити про єдину модель професійного самовизначення на етапі життєвого старту, що є наслідком соціального розшарування молоді. Дане дослідження підтверджує результати нашого попереднього дослідження (6 років тому), коли було виділено три типові моделі.

У першій професійні плани студентів орієнтовані на вищу освіту, яка надалі допоможе досягти бажаного професійного статусу. На її досягнення спрямовані інтереси і практична діяльність. У другій моделі професійне самовизначення також пов'язується з освітою, але конкретні форми її використання не визначені. Не всі вони мотивовані набуттям знань. Так, деякі студенти керуються лише інструментальними мотивами, як, наприклад, одержання диплома чи відстрокування служби в армії. Серед молодих людей, які діють відповідно до цієї моделі, більшість прагне опинитися в якому завгодно навчальному закладі, віддаючи перевагу не стільки його профілю, скільки можливості вступу до нього. Прихильники третьої моделі орієнтуються на будь-яку, в тому числі і некваліфіковану роботу.

Проблема орієнтації на зниження професійного статусу полягає скоріше не у профілі підготовки, а у стратегії та технології презентації випускником своїх знань, умінь, професійних можливостей, відсутності практичних навичок пошуку роботи та недооцінці свого фахового рівня. Наявні сумніви свідчать про недостатній рівень впевненості майбутніми випускниками щодо виконання ними професійних завдань.

Ситуація може вирішуватися шляхом отримання студентами реальних практичних навичок під час проходження позауніверситетської практики, самоосвітою з питань розвитку галузі та саморозвитком себе як особистості (соціально-психологічні тренінги особистісного зростання, пошуку роботи, формування лідерських якостей та комунікативних умінь).

Сьогодні ринок навчальних послуг не відповідає ринку праці за такими чинниками:

- запропоновані вищими навчальними закладами спеціальності не збігаються з потребами ринку праці;
- невідповідність стандартів та рівня підготовки випускників вимогам національних та регіональних ринків праці, вимогам роботодавців;
- відсутність у молодих фахівців практичних навичок роботи з отриманої спеціальності та інше.

Усе це значно знижує можливості молодих фахівців на ринку праці та призводить до загострення проблеми їх працевлаштування.

Розуміючи, що після закінчення навчання випускникам важко буде знайти роботу не маючи відповідного досвіду, усе більше студентів працевлаштовується вже під час навчання в університеті. Хтось дійсно хоче отримати досвід роботи за спеціальністю, комусь просто потрібні гроші, хтось починає працювати вже з першого курсу, хтось замислюється про роботу ближче до закінчення університету. Як показало дослідження, лише третина

(36,0 %) опитаних студентів четвертого курсу і 69,5 % студентів першого курсу відзначили, що у вільний від занять ніде не працюють (Табл. 6.1.).

ідповідей респондентів на питання:

«Чи маєте Ви додатковий заробіток у вільний від навчання час?» (у % за кожним курсом)

Відповіді	1 курс	4 курс
Так, маю постійну роботу за профілем одержуваної спеціальності	3,0	3,8
Маю постійну роботу не за профілем одержуваної спеціальності	3,3	13,3
Іноді підробляю за профілем одержуваної спеціальності	2,7	8,6
Іноді підробляю, але не за профілем одержуваної спеціальності	20,8	36,0
Ні, я не підробляю	69,5	36,0

Додаткова зайнятість може виступати показником економічної активності студентів. Поєднання навчання з роботою дозволяє студенту забезпечувати себе матеріально, сприяє розвитку відповідальності, самостійності та креативності, з'являється можливість професійного зростання. Однак є й мінуси: недостатній рівень знань через те, що у студентів не достатньо часу ні для повноцінного навчання, ні для повноцінного виконання трудових обов'язків.

Поєднання роботи з навчанням на денній формі створює надзвичайний дефіцит часу, який позначається або на якості навчання, або на родинних взаєминах, а в кінцевому результаті призводить до зниження інтенсивності інтелектуального та емоційного життя. Коли у студента виникає вибіркового інтерес до тієї чи іншої галузі знань і з'являється бажання заглибитися саме у цю галузь, ресурси часу виявляються недостатніми.

Слід мати на увазі, що майже дві третини четвертокурсників уже мають досвід роботи, але переважна більшість з них працює не за спеціальністю. Тільки половина студентів четвертого курсу планує працювати за спеціальністю, тому треба це враховувати і надавати різнобічні знання та навички, які дали б можливість студентам легко опанувати нові для них, але затребувані ринком праці та високооплачувані сфери діяльності.

ВИСНОВКИ

Проведене соціологічне дослідження засвідчило, що найбільш важливою для більшості абітурієнтів нині залишається орієнтація на результат навчання - затребуваність обраної галузі знань у суспільстві, можливість успішного працевлаштування після закінчення вузу - «престижність вузу і професії на ринку праці», поряд з інтересом до обраної професії. Серед факторів, що зумовлюють вибір професії, для першокурсників найбільш значущим є престиж обраної галузі діяльності, найменш важливим – профорієнтаційні заходи у школі, коледжі, поради вчителів, сімейні традиції.

З іншого боку, є незначні розбіжності між студентами, котрі навчаються за бюджетною формою навчання і тими, хто навчається за контрактом, на що теж слід звертати увагу. Приміром чинники: «неважко вчитися», «легко буде знайти роботу» значно більшою мірою є значущими для студентів, які навчаються за бюджетною формою. Для першокурсників-контрактників значно більшою мірою порівняно зі студентами, що навчаються на бюджеті, є значимими такі чинники: «якість освіти», в університеті цікаво навчатися.

Слід звернути увагу на те, що малоефективними є профорієнтаційні заходи шкіл та коледжів, маловпливовими є також поради вчителів. Натомість, значно зростає роль засобів масової інформації і комунікації при виборі абітурієнтами конкретного вузу та напрямку підготовки фахівців.

Більшість студентів орієнтуються на оволодіння системними професійними знаннями, на активні способи підготовки до майбутньої професії і прагматичне ставлення до отримання знань.

Більшість опитаних студентів не пошкодували про свій вибір університету (80 %). Дещо нижчим є показник стосовно факультету, і ще нижчим – стосовно спеціальності. Більший відсоток розчарованих у виборі спеціальності серед студентів, що навчаються за бюджетною формою порівняно зі студентами, які навчаються на контрактній основі.

При тому, що переважна кількість респондентів висловила задоволеність якістю освіти в НГУ, на старших курсах відсоток таких оцінок знижується.

За словами студентів, найчастіше у навчанні використовуються такі активні методи: лекція-дискусія, творчі завдання, ігрові ситуації, демонстрування наочних матеріалів. Студенти отримують в університеті високу теоретичну підготовку (яка, на їх думку, їм не завжди потрібна), проте їм не вистачає практичного досвіду та навичок професійної діяльності. При цьому студенти скептично ставляться до пропозиції про збільшення обсягу самостійної роботи у їх навчанні, більше схильні працювати в малих творчих групах з викладачем, який зацікавлений у результатах їх роботи та є яскравою особистістю.

Студенти масово обирають Інтернет як основне джерело інформації під час підготовки до навчальних занять.

Найбільшим попитом користуються такі дисципліни на вибір з циклу «соціально-гуманітарної підготовки»: психологія, ділова іноземна мова, правознавство, соціологія, культурологія.

Найчастіше студенти відзначають необхідність створення програм підготовки магістрів та бакалаврів, сумісних з європейськими, визнання диплому НГУ в інших країнах, а також допомогу університету при працевлаштуванні – тобто проявляється виключно прагматичний підхід до освітнього процесу в університеті. Для студентів є важливим самостійний вибір дисциплін, можливість міжнародного обміну, можливість оцінювати роботу викладачів.

Більшість респондентів оцінює ставлення адміністрації університету до студентів позитивно, знаходить спільну мову з викладачами. Причому студентам цікавим є не стільки використання технічних засобів у процесі навчання, скільки більший контакт з викладачем. З одного боку, вони бажають творчої атмосфери на заняттях, а з іншого – не готові самостійно працювати. Тобто для їх зацікавленості необхідно, щоб саме заняття з викладачем включало студентів у роботу, сприяло їх розкриттю та вивільненню творчих здібностей. Самостійна робота студента є ефективною та бажаною, якщо вона виконується під контролем викладача.

Якість викладання дисциплін, забезпеченість підручниками та навчально-методичними посібниками студенти оцінили досить високо.

Порівняльний аналіз відповідей респондентів першого та четвертого курсів показав, що студенти по-різному оцінюють характеристики навчання в університеті. При цьому студенти четвертого курсу схильні до більш низьких оцінок.

Половина четвертокурсників відзначила, що планує працювати за спеціальністю, яку отримує в університеті. Проте в умовах відсутності системи централізованого (і гарантованого) розподілу випускників значна кількість студентів втрачає впевненість у тому, що після закінчення університету зможе знайти роботу за фахом. Розуміючи, що після закінчення навчання випускникам важко буде знайти роботу не маючи відповідного досвіду, усе більше студентів працевлаштовується вже під час навчання в університеті. Майже дві третини четвертокурсників вже мають досвід роботи, але переважна більшість з них працює не за спеціальністю.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

У роботі із залучення до університету абітурієнтів приділяти більше уваги презентації першої групи пріоритетних критеріїв вибору ВНЗ: «престижність НГУ», «інтерес до спеціальності» та «затребуваність випускника на ринку праці», оскільки майбутні студенти хотіли б знати свої можливості на ринку праці.

У профорієнтаційній роботі серед потенційних абітурієнтів університету звертати увагу на високу репутацію та престиж НГУ, його високе місце в національних рейтингах університетів, на послуги, які надаються тільки в НГУ, або ті, які в нашому університеті надаються найкраще. Цікаве навчання в НГУ,

висококваліфіковані викладачі, хороші можливості працевлаштування випускників та гідну їх зарплату також слід розглядати як досить впливові чинники підвищення ефективності профорієнтаційної роботи.

Більше уваги звертати на міжнародні зв'язки університету, можливості, які університет може надати для міжнародної освітньої та наукової мобільності.

Наголошувати на тому, що студенти, які вже навчаються, підкреслюють надзвичайну цікавість навчання в НГУ, що працюють тут кваліфіковані викладачі (можливо, надавати інформацію про їх стажування чи загальну інформацію про те, чим наші викладачі кращі за викладачів інших вузів); вказувати, де працевлаштовані наші випускники та які їх заробітки. Наводити приклади з рейтингу найбільш оплачуваних професій (такі рейтинги постійно розраховуються та надаються в ЗМІ), та вказувати, які з них можна отримати саме в НГУ. У свою чергу, не слід привертати увагу тим, що в нас неважко вчитися, доступна оплата навчання, неважко вступити.

Необхідно розширювати обсяг інформації про університет, у тому числі його матеріально-технічну базу, соціальну підтримку студентства, можливості прояву творчих здібностей студентів (гуртки, театральна студія, КВК тощо), про можливості для заняття спортом і відпочинку (спортивні секції, табір, профілакторій), про комфортність гуртожитків тощо. Багато з цих позицій можуть залучити абітурієнтів, які ще вагаються у виборі навчального закладу. Для цього якомога ширше треба використовувати засоби масової інформації та комунікації (особливо Інтернет), оскільки нині саме вони стають для молоді найбільш впливовим чинником вибору навчального закладу, напрямку навчання. Великі й ще мало задіяні у цьому плані резерви знаходяться у сфері зв'язків університету зі школами та коледжами.

Дати можливість студентам отримати практичні навички у межах отримуваної професії. Це не означає, що слід відмовитися від подачі матеріалу, який не має безпосередньої прямої практичної значущості, реалізації (особливо це стосується комплексу соціально-гуманітарних дисциплін, які необхідні для освіченої сучасної творчої особистості). Але в межах кожної дисципліни все ж слід знайти і показати практичне застосування знань, передати свій досвід студентам. Тонкощі «наукової парадигми» не наблизять студентів до успіху та реального працевлаштування. Тому слід концентруватися на прагматизмі знань, навіть у межах теоретичних курсів.

Студентів слід привчати працювати оперативно і ефективно, перемагати апатію та формувати освітні мотивації, використовуючи, зокрема, методи роботи в малих групах та залучення їх до реальних проектів. Зрозуміло, що завжди є студенти, які помилилися у виборі майбутньої професії і лише мріють, як досидіти до V курсу.

Робота у групах – важливий напрям, на який слід звернути увагу при вдосконаленні навчального процесу, оскільки студенти розуміють важливість роботи у групах, але відзначають, що недостатньо отримують компетенцій у даному напрямку. Вміти розподіляти обов'язки, впоратися як із функцією керівника, так і функцією підлеглого. У навчальному процесі слід ширше використовувати роботу студентів у малих групах, виконання колективних

завдань. Саме такі тренінги з побудови колективу є одними з найзатребуваніших на нинішніх підприємствах. Можна спільними зусиллями психологів та соціологів розробити спецкурс чи тренінг з командотворення.

Активізувати використання Інтернету як джерела освітньої інформації – наукові та науково-популярні статті, енциклопедії, електронні підручники, електронні варіанти методичних посібників та рекомендацій, матеріали, що «викладаються» викладачами на сайт університету, спілкування та обмін інформацією між студентами та викладачами.

Також слід звернути увагу на те, що студенти зараз більшою мірою користуються «лаконічною» літературою, де необхідна інформація сфокусована в невеликих текстових (графічних) обсягах. Такий феномен сучасні вчені називають «кліповістю» прочитання та мислення. Тому при розробці навчальної та методичної літератури також слід зважати, що студенти незначною мірою користуються науковими книгами, журналами, а більше – довідниками, словниками, енциклопедіями.

Для допомоги студентам у працевлаштуванні (а як наслідок і підвищення зацікавленості університетом майбутніми абітурієнтами) слід активізувати маркетингову діяльність університету – систематично відслідковувати, де працюють випускники; тримати зв'язок з роботодавцями; вивчати потреби потенційних та реальних роботодавців; залучати роботодавців до фінансування навчання студентів останнього курсу із замовленням щодо формування у студента необхідних компетенцій, як це робиться, зокрема, в Японії; залучати роботодавців, які мають відповідні якості та можливості у навчально-практичний процес університету – читання лекцій, керівництво практикою (топ-менеджерів, суддів, адвокатів, начальників виробництв, тощо).

Дослідженням також виявлено низку актуальних проблем, що вимагають окремого, більш детального аналізу. А саме:

- вивчення кар'єрних траєкторій випускників університету, експертні дослідження прикладів успішних працевлаштувань;
- детальний аналіз особливостей освітньо-професійних орієнтацій випускників середніх шкіл;
- дослідження специфіки та мети використання Інтернету студентами;
- дослідження наслідків міжнародних обмінів, специфіки використання набутого закордонного досвіду в НГУ;
- виявлення причин розчарування в університеті, факультеті, спеціальності;
- визначення особливостей впливу ЗМІ на вибір університету.

ІНСТИТУТ ГУМАНІТАРНИХ ПРОБЛЕМ ЦЕНТР СОЦІОЛОГІЧНОГО АУДИТУ

Центр соціологічного аудиту (до 2013 р. – Лабораторія конкретних соціологічних досліджень) Інституту гуманітарних проблем ДВНЗ «НГУ» створений у 2000 році для забезпечення зворотного зв'язку між учасниками освітнього процесу та адміністрацією вузу, формування системи соціологічного супроводу діяльності у сфері менеджменту якості освітніх послуг, що проводиться в університеті.

НАШІ ДОСЛІДЖЕННЯ:

- Дослідження проблем міжнародної академічної мобільності молодих вчених Дніпропетровської області (2013 р.).
- Аналіз проблем формування екологічної свідомості студентів (2012 р.).
- Вивчення соціально-економічного статусу студентів ДВНЗ «НГУ», мотивації та перспектив їхньої освітньої діяльності; розуміння ними таких понять, як життєвий успіх, сучасна сім'я (2012 р.).
- Дослідження оцінки студентів щодо функціонування студентських гуртожитків (2011 р.).
- Виявлення причин невчасної здачі сесії студентами університету (2011 р.).
- Вивчення необхідності врахування оцінки студентів у загальному рейтингу діяльності науково-педагогічних кадрів ДВНЗ «НГУ» (2010 р.).
- Аналіз підприємницького потенціалу студентів університету: звіт (на замовлення Бізнес-інкубатора ДВНЗ «НГУ») (2010 р.).
- Виявлення факторів, що впливають на мотивацію діяльності вчених у ВНЗ та НДІ Дніпропетровської області» (спільно з обласною радою молодих вчених). За результатами дослідження видано інформаційних збірник; виступ на телебаченні (2010р.).
- Експертне опитування з метою виявлення суб'єктивних якісних показників діяльності навчально-педагогічних кадрів та їх врахування в загальному рейтинзі діяльності НПК університету (2010 р.).
- Проблеми сучасного студентства (участь у дослідженні в межах загальноукраїнського проекту «Студент ХХІ століття, ХНУ ім. В.Н. Каразіна») (2009 р.).

ЦЕНТР СОЦІОЛОГІЧНОГО АУДИТУ

Адреса: Кафедра історії та політичної теорії, Національний гірничий університет, просп. К.Маркса, 19, корп.1, к.63, м. Дніпропетровськ, 49005, Україна

Тел.: (0562) 46-90-45, факс: (0562) 47-32-09, e-mail: pushkinv@mail.ru

Завідувач центру: Колісник Лариса Олексіївна, канд. соціол. наук, доцент, доцент кафедри історії та політичної теорії ДВНЗ «НГУ», старший науковий співробітник, член Соціологічної асоціації України, м.т.: 8-066-11-94-383, e-mail: klarisaa@ukr.net

Співробітники:

Мосьондз Марина Володимирівна, канд. соціол. наук, доцент кафедри історії та політичної теорії ДВНЗ «НГУ», старший науковий співробітник, член Соціологічної асоціації України, м.т.: 8-067-610-37-37, e-mail: mosendzm@yandex